

คติชนวิทยาของมลายูมุสลิม จังหวัดชายแดนภาคใต้: ความมือยู่และ (กำลัง) จะหายไป

โดย: นูมาน หะยีมะแซ

สารสังเขป

คติชนมลายูมุสลิมถือเป็นมรดกทางปัญญาของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้ผลิตและนำมาใช้ในวิถีชีวิตเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ การรักษาโรค ที่พักอาศัย ความเชื่อทางธรรมชาติ ความสัมพันธ์ทางสังคม การแต่งกาย และอื่น ๆ ที่ครอบคลุมวิถีคิด ความเชื่อและปฏิบัติ การเข้ามาของอิทธิทางศาสนาและวัฒนธรรมต่าง ๆ ตลอดหลายร้อยปีที่ผ่านมาไปสู่การเปลี่ยนแปลงโดยรับ ปฏิเสธ และการผสมผสานกลายเป็นคติชนของตนเอง ปัจจุบันมีคติชนบางอย่างเริ่มมีแนวโน้มจะหายไป ขณะที่ยังมีอีกหลายอย่างคงสภาพ และบ้างก็ได้รับการอนุรักษ์อิทธิพลทางความเชื่อศาสนา สื่อ และวัฒนธรรมต่างแดนมีส่วนสำคัญต่อการคงอยู่ ผสมผสานและหายไปของคติชนเหล่านั้น

คำสำคัญ: คติชนวิทยา, จังหวัดชายแดนภาคใต้, มลายูมุสลิม

บทนำ

มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกันได้โดยยึดพื้นฐานการยอมรับในมาตรฐานเพื่อควบคุมและการจัดการระเบียบทางสังคมที่มีร่วมกัน และได้สืบทอดมาตั้งแต่อดีต นอกจากเรื่องหลักศาสนาที่แต่ละบุคคลจำเป็นต้องยึดเหนี่ยวและมั่นคงแล้ว ประเพณีปฏิบัติที่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วกันและไม่ขัดแย้งกับหลักศาสนาเป็นสิ่งที่ได้รับการปฏิบัติโดยคนในสังคมเช่นกันหรืออาจจะขัดแย้งกับหลักศาสนาอิสลามแต่ทำกันมาโดยความเคยชิน ทั้งนี้ประเพณีนิยมนั้นสะท้อนออกมาทั้งในเชิงรูปธรรมและนามธรรม ประเพณีนิยมอันเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมนั้นย่อมมีความเหมาะสมเฉพาะถิ่น เนื่องจากได้ผ่านกระบวนการใช้และทดลองมาเป็นระยะเวลายาวนานจนเป็นที่ยอมรับกันได้โดยทั่วกันในท้องถิ่นนั้น ๆ ว่าสามารถนำมาใช้ได้ และเป็นประโยชน์

ท้องถิ่นที่มีผู้คนตั้งถิ่นฐานเป็นระยะเวลายาวนาน มักมีสิ่งไปด้วยองค์ประกอบทางด้านอารยธรรมทั้งในเรื่องวัตถุ สิ่งก่อสร้าง องค์ความรู้ และแนวคิด องค์ความรู้อย่างหนึ่งที่สำคัญสะท้อนถึงความรู้ความสามารถที่ถ่ายทอดผ่านถ้อยคำและได้รับการบอกเล่าเรื่องราวสืบทอดกันมา และจดจำต่อกันมา โดยปรากฏออกมาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น นิทาน ตำนาน ภาษิต ปริศนา บทเพลง เป็นต้น เหล่านี้มักเรียกรวม ๆ กันว่า “คติชน” หรือคติชาวบ้าน หรือบ้างก็เรียกว่า “มุขปาฐะ” (อุดม หนูทอง, 2534: 143 ; อารีถาวรเศรษฐ์, 2546: 1-7)

มรดกเฉพาะถิ่นดังกล่าวมีค่ายิ่ง เพราะเป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นการบันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์อย่างหนึ่ง เป็นการสะท้อนสถานภาพทางสังคมการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของท้องถิ่น ตลอดจนภูมิปัญญา ความคิด อารมณ์ ความรู้สึกของคนซึ่งได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต มีบทบาทหน้าที่

กว้างขวาง ทั้งการถ่ายทอดความรู้ ความคิด โลกทัศน์ อุดมการณ์ ความเชื่อ ให้ความจรรโลงใจ ซึ่งทั้งหมดล้วนมีประโยชน์ที่ควรค่าแก่การศึกษา (อุดม หนูทอง, 2534: 143-144)

ตามทัศนะของนิธิ เอียวศรีวงศ์ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมาได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างในสังคมไทยโดยรวมจากการนำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเดินหน้าแผนการพัฒนาประเทศครั้งสำคัญ การนำนโยบายเพื่อพัฒนาประเทศเกิดผลกระทบอย่างมากมายต่อองค์ความรู้ร่วมกันได้เปลี่ยนมาเป็นการสร้างองค์ความรู้ของปัจเจกบุคคล ดังจะเห็นได้จากการปรากฏขึ้นของผู้ที่เรียกกันว่า “ปราชญ์ชาวบ้าน” แล้วจึงเกิดคำถามขึ้นมาว่า ถ้าไม่มีปราชญ์ชาวบ้านแล้ว องค์ความรู้ที่เคยมีมาย่อมไม่อาจรักษาได้ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2547: 63-67)

ลักษณะตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น มีคติชนบางอย่างของชาวมลายู-มุสลิมเริ่มลดลง และกำลังจะหายไป และไม่เห็นว่าเราจะสามารถรักษาให้คงอยู่ได้ เช่น มะโย่ง (Mak Yong) ดีเกฮูลู (Dikir Hulu) รองเง็ง (Rongngeng) เป็นต้น ทั้งนี้เหตุผลหลักเกิดจากการเข้ามาของวัฒนธรรมแบบใหม่ที่ส่งผลต่อความคิดความอ่านของชาวบ้านปรับเปลี่ยนไปไม่ว่าวัฒนธรรมที่เข้ามานั้นอาจจะดีหรือไม่ดีก็ตาม วัฒนธรรมท้องถิ่นที่คงอยู่ได้ในรูปของมุขปาฐะที่บ้านทึกด้วยความทรงจำ สืบทอดด้วยการบอกเล่า การฝึกฝนที่ต้องอาศัยประสบการณ์และระยะเวลาอันยาวนานกำลังจะเลือนหายไป พร้อม ๆ กับการจากไปของคนรุ่นก่อน สาเหตุประการหนึ่งที่เราเห็นว่ามีผลต่อการเสื่อมถอยลงของคติชน ก็คือ หลักศรัทธาในศาสนาอิสลามและกระแสนิยมการฟื้นฟูอิสลามในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อย่างกรณีของการละเล่นมะโย่ง จะพบว่ามีการหลายอย่างที่ขัดแย้งกับหลักศาสนาอิสลาม เช่น การใช้คาถา การใช้

“

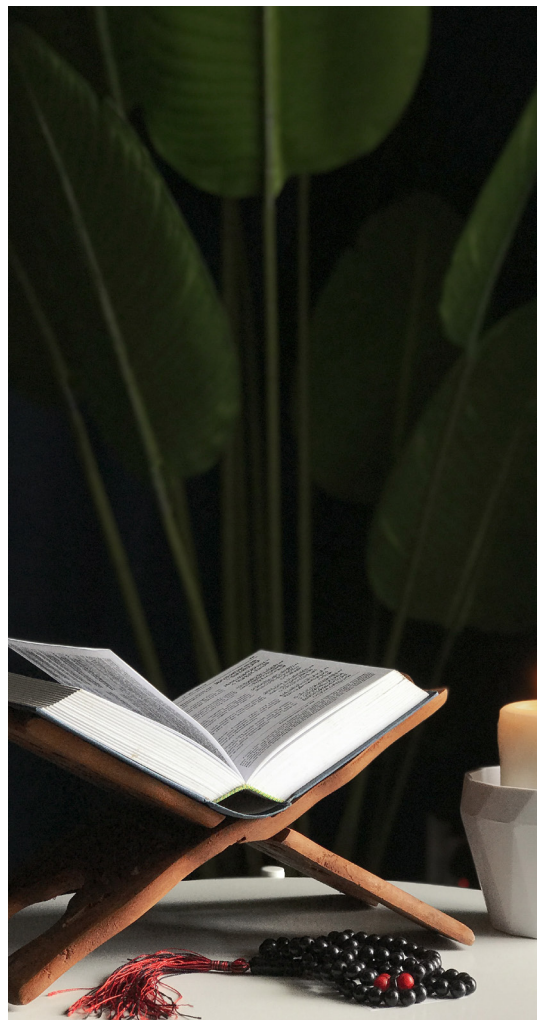
โดยสรุปแล้วคติชนวิทยา
เป็นคำที่ใช้แทนภาษาอังกฤษว่า folklore
เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยวิถีชีวิตของกลุ่มชนมีลักษณะเป็นส่วนหนึ่ง
ของมรดกทางวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดด้วยวิธีการจดจำ
หรือการปฏิบัติสืบทอดกันมาโดยไม่อาจทราบได้แน่ชัดว่าได้เริ่มต้นมาเมื่อไร
คติชนมีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์
เป็นแนวทางในการเสริมสร้างความเป็นอยู่ที่เป็นสุข

”

เครื่องเช่นในพิธีกรรมเบิกโรง การเล่าเรื่องที่เป็น
จินตนาการและเพ้อฝันเกินจริง เป็นต้น (นุริยันธ์
สาละ, 2541: 96, 107-115)

นอกจากสาเหตุข้างต้นแล้วพบว่ายังมีปัจจัย
ด้านการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตของคนไทย
เชื้อสายมลายูที่มีความเป็นชุมชนเมืองมากขึ้น
การลดความสำคัญของภาษามลายูและการรับเอา
วัฒนธรรมการละเล่นใหม่ๆ ที่มาพร้อมกับเทคโนโลยี
สมัยใหม่ เช่น วีดิโอเกมส์ วิทยุ โทรทัศน์ และ
อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

ปัตตานีแม้ปัจจุบันจะเป็นแค่จังหวัดหนึ่งที่มี
ความสำคัญทางประวัติศาสตร์และเป็นแหล่ง
อารยธรรมที่สำคัญแห่งหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปัตตานีในอดีตเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มี
ชื่อเสียงมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 (ศรีศักร วัลลิโภดม
และคณะ, 2550 ; Muhammad Lazim Lawei, 2005
; Mohd. Zamberi A. Malek, 1994; Mahayudin Haji
Yahaya dan Ahmad Jelani Halimi, 1993; วรวิทย์
บารูและคณะ, 2551) มรดกทางความรู้และอารยธรรม
ได้รับการสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งรวม
ถึงมรดกเกี่ยวกับคติชนวิทยาด้วย

อะไรคือคติชน

วิลเลียม ธอมมส์ (William Tom) ผู้บัญญัติศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Folklore ได้ให้ความหมายของคติชนว่าเป็นคติของประชาชน (อารี ถาวรเศรษฐ์, 2546: 2)

เทเลอร์ อาเชอร์ (Taylor, 1964: 37 อ้างถึงใน อารี ถาวรเศรษฐ์, 2546) ระบุว่าคติวิทยา หรือคติชาวบ้านนั้นเป็นการถ่ายทอดทางประเพณีซึ่งอาจจะถ่ายทอดมาทางคำพูด หรือโดยขนบธรรมเนียมประเพณี และปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เพลงชาวบ้าน นิทานชาวบ้าน ปริศนาคำทาย สุภาษิต หรือเรื่องอื่น ๆ ซึ่งเก็บไว้ได้จากการถ่ายทอดโดยทางภาษาและวาจา สืบ ๆ กันมา

อารี ถาวรเศรษฐ์ (2546: 3) ได้สรุปความหมายของคติชนวิทยาว่า เป็นคติชนซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาทางวัฒนธรรมที่รับช่วงต่อ ๆ กันมา มีวิธีการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่งโดยวิธีการบอกเล่าเป็นข้อมูลมุขปาฐะ (ถ้อยคำ) ปฏิบัติและจดจำต่อ ๆ กันมา บางครั้งอาจมีการเปลี่ยนแปลงบ้าง และมีลักษณะสำคัญ คือ ไม่ทราบต้นตอที่ชัดเจน และมีลักษณะที่เก่าแก่พอสมควร

โดยสรุปแล้ว คติชนวิทยาก็คือ ส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่สะท้อนออกมาทางถ้อยคำ หรือการแสดงออกโดยมีวัตถุประสงค์ในการสร้างจิตสำนึกที่ดี การตกแต่ง และการวางมาตรฐานในการจัดระเบียบทางสังคม

อย่างไรก็ดี การศึกษาเรื่องคติชนที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วทำให้มีการนิยามคติชนขึ้นมาใหม่ โดยเน้นว่าคำว่า Folk คือต่างถิ่น ต่างจังหวัด หรือชนบทนั่นเอง ดังนั้นการศึกษาคติชนก็คือการศึกษาและรวบรวมคติชนของชาวชนบทหรือชาติพันธุ์ต่าง ๆ เช่น ภูไท ไทพวน ลาวโซ่ง และชาวเขาในเขตชนบท เป็นต้น (อารี ถาวรเศรษฐ์, 2546: 3)

อารี ถาวรเศรษฐ์ (2546: 10) ได้ระบุถึงบทบาทและหน้าที่ของคติชนวิทยาซึ่งมีด้วยกัน 5 ประการดังต่อไปนี้

1. เพื่อความบันเทิง
2. เพื่อเป็นกระจกเงาให้เห็นวัฒนธรรม
3. เพื่อการศึกษากลุ่มเกลา
4. เพื่อรักษาแบบแผนพฤติกรรมของบุคคล
5. เพื่อเป็นเครื่องบรรเทาอารมณ์

ส่วนสภาพรณ กลางได้กล่าวถึงบทบาทของคติชนไว้ 3 ประการด้วยกัน กล่าวคือ 1) บทบาทในการอธิบายกำเนิด และอัตลักษณ์ของกลุ่มชนและพิธีกรรม 2) บทบาทในการให้การศึกษาอบรมระเบียบทางสังคม และรักษามาตรฐานพฤติกรรมของสังคม 3) บทบาทในการเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคลอันเกิดจากกฎเกณฑ์ทางสังคม

โดยสรุปแล้วคติชนวิทยาเป็นคำที่ใช้แทนภาษาอังกฤษว่า folklore เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยวิถีชีวิตของกลุ่มชนมีลักษณะเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดด้วยวิธีการจดจำ หรือการปฏิบัติสืบทอดกันมาโดยไม่อาจทราบได้แน่ชัดว่าได้เริ่มต้นมาเมื่อไร คติชนมีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นแนวทางในการเสริมสร้างความเป็นอยู่ที่เป็นสุข

ประเภทของคติชน

บรุนแวนด์ (Brunvand, 1968: 1-2 อ้างถึงใน อารี ถาวรเศรษฐ์, 2546) ได้แยกประเภทของคติชนวิทยาออกเป็น 3 ประเภท ดังต่อไปนี้

1. คติชนที่เป็นภาษา (verbal folklore) เป็นคติชนที่ใช้ภาษาเป็นตัวกำหนด มีประเภทย่อย ๆ ดังต่อไปนี้

1.1. คำพูดของชาวบ้านรวมทั้งภาษาถิ่น และการตั้งชื่อ (folk speech, dialect naming)

1.2. สุภาษิตและคำกล่าวที่เป็นสุภาษิต (folk proverb, proverbial saying)

1.3. ปริศนาคำทาย (folk riddles)

1.4. คำพูดที่คล้องจองกัน (folk rhymes)

1.5. การเล่าเรื่อง (folk narratives)

1.6. เพลงชาวบ้าน (folk songs)

2. คติชนที่ไม่ใช่ภาษา (non-verbal folklore) เป็นคติชนที่ไม่ได้ใช้ภาษาเป็นตัวกำหนด มีประเภทย่อย ๆ ดังต่อไปนี้

2.1. สถาปัตยกรรมชาวบ้าน (folk architecture)

2.2. ศิลปะชาวบ้าน (folk art)

2.3. งานฝีมือของชาวบ้าน (folk craft)

2.4. การแต่งกายของชาวบ้าน (folk costumes)

2.5. อาหารของชาวบ้าน (folk food)

2.6. อากัปกริยาของชาวบ้าน (folk gesture)

2.7. คนตรีชาวบ้าน (music folk)

3. คติชนวิทยาแบบผสม (partly verbal folklore) แยกย่อยได้อีก 6 ประเภท กล่าวคือ

3.1. ความเชื่อและคติในเรื่องโชคลาง (belief and superstition)

3.2. การละเล่นของชาวบ้าน (folk games)

3.3. ละครชาวบ้าน (folk dramas)

3.4. ระบำของชาวบ้าน (folk dances)

3.5. ประเพณีของชาวบ้าน (folk customs)

กึ่งแก้ว อุตถากร (2519: 6) ได้จำแนกประเภทของคติชนวิทยาออกเป็น 3 ประเภทซึ่งต่างจากการแบ่งประเภทข้างต้น ดังต่อไปนี้

1. มุขปาฐะ ได้แก่ บทเพลง นิทาน ปริศนาคำทาย สุภาษิตและคำพังเพย ภาษาถิ่น ความเชื่อ

2. อมุขปาฐะ ได้แก่ ศิลปะ หัตถกรรม และสถาปัตยกรรม

3. ผสม ได้แก่ การละเล่น ละคร พิธีกรรม และประเพณี

ในสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยราเหง้าคนส่วนใหญ่มีชาติพันธุ์มลายู และลักษณะสังคมและวัฒนธรรมที่ไม่ต่างจากชาวมลายูเลยตอนเหนือ

คติชนที่มีอยู่

ดีเกร์

ดีเกร์ หรือ ดีเกร์สูง เป็นคติชนประเภทถ้อยคำที่ผสมกับท่าทางตามจังหวะการขับร้อง ดีเกร์ ยังคงเป็นที่นิยมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีการแสดงตามงานรื่นเริงต่าง ๆ นิทรรศการ และโดยเฉพาะกิจกรรมที่มีการจัดโดยภาครัฐ องค์กรท้องถิ่น หรือในสถานศึกษา ด้วยเนื้อหาของเพลงและกริยาท่าทาง รวมถึงการแสดงที่เน้นการสะท้อนภาพความเป็นอยู่ของคนในสังคม แนวโน้มที่เกิดขึ้นในกลุ่มคนในระดับวัยต่าง ๆ นำมาขับร้องเป็นเพลง โดยมีกลุ่มผู้แสดงท่าทางพร้อมร้องตามเพลงที่ร้องโดยผู้ร้องดีเกร์ ซึ่งถือเป็นตัวหลักในการแสดง ความมีชื่อเสียงของดีเกร์แต่ละวงขึ้นอยู่กับการนำเสนอบทร้องที่น่าสนใจน่าเสียง การแต่งกาย และการตอบสนองต่อผู้ชมการแสดง ในปัจจุบันมีการปะปนเนื้อร้องเป็นภาษาไทยด้วยเพื่อความเข้าใจของผู้รับชม หรือการนำคำไทยที่มีการใช้แพร่หลายในสังคมมลายูจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อสร้างอรรถรสในการร้องให้ผู้รับชมคล้อยตาม

รำสิละ

การรำสิละ มาพร้อมกับการใช้กริยาท่าทางแสดงถึงความแข็งแกร่งของร่างกาย ความสามารถในการใช้ กริช ซึ่งเป็นอาวุธหลักในการรำสิละ รูปแบบของการรำสิละมีความแตกต่างกันออกไป เนื่องจากสิละได้แตกแขนงออกเป็นบางสำนัก โดยตัวของนักแสดงสิละมีการแต่งกายเฉพาะส่วนใหญ่เป็นไปในโทนเข้ม เช่น น้ำเงินเข้ม และสีดำ บนหัวอาจใช้ผ้าโพกหัว และบ้างอาจมีการพันผ้าที่สะเอวด้วย

ศิลปะลึกลับ หรือคติชนชนลึกลับที่ใช้รักษาทำทางนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการละเล่นลึกลับ และศิลปะการป้องกันตัวของมลายู ซึ่งปัจจุบันถือเป็นศิลปะการป้องกันตัวที่ยังคงได้รับความนิยม มีการจัดกลุ่มนำโดยผู้ที่มีความรู้ความสามารถมาสอนวิธีการรำลึกลับ การรำลึกลับ และการใช้อาวุธแก่คนรุ่นใหม่ หรือคนที่สนใจ นอกจากนี้ในระดับอาเซียนยังคงเป็นหนึ่งในกีฬาชิงเหรียญอีกด้วย

กรีซ

แม้แนวโน้มที่ผ่านมา การให้ความสนใจกับอาวุธประจำกายของชาวมลายูประเภทกริชนี้ได้ลดลงอย่างมาก ด้วยการไม่ใช้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิต แต่ด้วยสถานะของคนมลายูที่มีชนชั้นกลางมากขึ้น และมีบ้างที่ให้ความสนใจในการสะสมอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้มลายูโบราณ บุคคลที่มีบทบาทในสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ให้ความสำคัญกับกริช คือ คุณอาแซ แวเต็ง เกิดที่บ้านต้นหยง และปัจจุบันอาศัยในเมืองปัตตานี อาแซได้เริ่มสะสมกริช มาตั้งแต่ราวปีพ.ศ.2540 และปัจจุบันมีกริชสะสมมากกว่า 100 ชนิด บางส่วนได้นำไปขายให้กับมูลนิธิชูเกียรติ ปิติเจริญกิจ และมีการแสดงในพิพิธภัณฑ์มูลนิธิชูเกียรติปิติเจริญกิจ ซึ่งประชาชนทั่วไปสามารถเยี่ยมชมได้ นอกจากนี้การแสดงผลลึกลับยังต้องใช้อาวุธกริชด้วยจึงต้องมีไว้เพื่อการแสดง กริชยังมีการใช้สำหรับเจ้าบ้านในงานแต่งงานที่ใช้ชุดมลายู และการประดับบ้านสำหรับคนชั้นนำในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัจจุบันยังมีการอนุรักษ์กริช ด้วยการหล่อกริชด้วยกระบวนการทำตามที่ได้ถ่ายทอดมาแต่โบราณ ทำให้กริชยังคงอยู่ในสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้

ภาษาและวรรณกรรม

ในด้านภาษาและวรรณกรรมนั้น แม้ว่าคติชนบางส่วนเริ่มลดลงอย่างน่าใจหาย และอาจสาบสูญ

ไปหากไม่มีการอนุรักษ์ และถ่ายทอดไปยังรุ่นต่อ ๆ ไป เนื่องจากคติชนเป็นเรื่องของการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ดังนั้นหากมีรุ่นใดรุ่นหนึ่งขาดตอนไปก็จะขาดการเชื่อมโยงและหายไปในที่สุด คุณสมบัติพื้นฐานของคติชน คือ ถ้อยคำ ความเชื่อ และการกระทำ ดังนั้นอย่างน้อยที่สุดภาษาถิ่นก็คือ คติชนเช่นกัน ในที่นี้ย่อมหมายถึง ภาษามลายูปัตตานี ซึ่งมีลักษณะการออกเสียงใกล้เคียงกับชาวมลายูในรัฐกลันตัน และบางส่วนของรัฐตรัง กานู ภาษามลายูในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน หรือตัวเขียน ซึ่งก็คือ อักษรยะวี แม้ว่าภาษามลายูปัตตานีที่เป็นภาษาพูดยังคงมีการใช้อยู่ และบางแห่งเริ่มมีความนิยมลดลง หรือไม่ใช้เลย โดยเฉพาะในเขตตัวเมือง การถ่ายทอดคติชนผ่านภาษามีหลากหลายรูปแบบ และที่ยังพอเห็นได้บ้างก็เห็นจะเป็น ดิเกร์ วายังกูเล็ด การบรรยาย สุภาสิต สำนวนสอนสั่ง สำนวนเด็ด การสอนตำราศาสนา การอ่านกวี นิทาน การอ่านบทซายัก (sajak) และการเขียนเอกสารและตำราโดยใช้อักษรยะวี

การถ่ายทอดงานวรรณกรรม มีให้เห็นน้อยมาก เพราะวรรณกรรมมักเกี่ยวข้องกับการเขียนและการบันทึก ซึ่งถือเป็นอุปสรรคใหญ่ของการถ่ายทอดคติชนของชาวมลายู ที่มีถ่ายทอดผ่านการกระทำ การเลียนแบบ และการใช้ถ้อยคำเป็นหลัก หากจะมีวรรณกรรมบ้าง ก็คงเป็นตำราตำราศาสนา บทกลอน และกวีที่มีการถ่ายทอดในงานสำคัญ ๆ ทางภาษาและวรรณกรรม

ว้ายังกูเล็ด หนังสือตลึง

ว้ายังกูเล็ด หรือหนังสือตลึงนั้นยังมีให้เห็นในงานบางงานที่จัดขึ้นด้านวัฒนธรรม ที่จัดโดยองค์กรภาครัฐ หรือ เอกชน บ้างก็ได้รับเชิญจากชนชั้นนำในจังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อนำไปแสดงเป็นการเฉพาะงาน เช่น งานแต่งงาน การเข้าสู่ันต์ และงานอื่น ๆ

องค์ประกอบหลักของวอยกัลเลต์ ก็คือ ผู้เชิดตัวละคร และผู้พากย์ที่เป็นคนเดียวกัน ความน่าสนใจและการติดตามการแสดงวอยกัลเลต์ของคนใดขึ้นอยู่กับความสามารถในการนำเสนอเรื่องราวใกล้ตัวแล้ว ปรับการนำเสนอเป็นมุกตลก และการใช้น้ำเสียงตัวละครแต่ละคนสูงต่ำ เสียงชายและหญิงสลับกันไป วอยกัลเลต์ยังคงมีการแสดงอยู่อีก เพราะยังมีผู้ที่สืบทอดการละเล่นนี้อยู่ อีกทั้งยังมีการเชิญไปแสดงโดยหน่วยงานรัฐ และเอกชน ทำให้การแสดงวอยกัลเลต์ยังคงเห็นได้ในสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้

การแต่งกาย

การแต่งกายในแบบฉบับของชาวมลายูมุสลิม จังหวัดชายแดนภาคใต้ สะท้อนได้จากการแต่งกายของชาวบ้านในชีวิตประจำวันปกติ เพศชายใส่ผ้าโสร่ง เสื้อมลายู หมวกกะปิเยาะ หรือบ้างอาจมีผ้าโพกหัว ส่วนเพศหญิงเป็นผ้าโสร่งลายบาติก เสื้อมลายู ผ้าคลุมแบบผ้าผืนเดียวพันรอบหัว แม้ว่าแนวโน้มการแต่งกายแบบมลายูจะมีอิทธิพลการแต่งกายจากชาติตะวันตกและการแต่งกายแบบวัฒนธรรมจากโลกมุสลิม เช่น ชุดแนวปากีสถาน แนวใต้แบบอาหรับ บาติกแบบอินโดนีเซีย เป็นต้น แต่จะเห็นได้ว่าในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาได้มีการฟื้นฟูการแต่งกายแนวมลายูมากขึ้น โดยเฉพาะในวันสำคัญทางศาสนา และงานสำคัญในพื้นที่ รวมถึงการรณรงค์การแต่งกายแบบมลายูโดยผู้หลักผู้ใหญ่ในพื้นที่ด้วย

คติชนที่กำลังจะหายไป

รำดีอรี

รำดีอรี เป็นคติชนที่ผสมผสานระหว่างศิลปะการแสดงละครการรักษาโรค สมัยผู้เขียนยังเด็ก ๆ เคยเห็นการแสดงนี้อยู่ แต่ปัจจุบันไม่ปรากฏการแสดง

หรืออาจมีน้อยมาก เนื่องจากผู้ที่จัดทำพิธีได้เสียชีวิตไป และขาดการสืบทอด รวมถึงการได้รับความสนใจจากผู้คนน้อยลง การรักษาโรคในปัจจุบันมีการพัฒนาไปมาก ไม่ได้ต้องพึ่งหมอบ้านเหมือนในอดีต

มะโย่ง

มะโย่งมิได้เป็นที่นิยมสำหรับมลายูอย่างเดียว แต่เป็นวัฒนธรรมร่วมของชาวภาคใต้ ทิศทางของมะโย่งในสังคมภาคใต้ตอนบนยังคงมีการสืบทอดการแสดง แต่ในสังคมมลายูกลับไม่เป็นที่นิยม หรืออาจจะไม่มีให้เห็นอีกด้วยซ้ำไป มะโย่งจำเป็นต้องใช้ผู้แสดงหลายคน หากไม่ใช่คนที่สนใจจริง จึงเป็นเรื่องยากที่คนในหมู่จะมารวมตัวกันและแสดง อีกทั้งยังมีการแสดงอย่างอื่นที่น่าสนใจกว่า อย่างดิเกร์ หรือวอยกัลเลต์

ละครเวที

ละครเวที หรือ ดราม่า เป็นการแสดงสดอย่างหนึ่งบนเวที ที่ใช้ตัวละครเพศเดียวกันทั้งหมด เพื่อเล็งการกระทำผิดหลักการศาสนาและสวดทอต่อการพบปะและข้อมการแสดง ผู้แสดงมักแต่งกายให้สมกับบทบาทในตัวละคร เช่น เป็นหญิงสาว หญิงแก่ ชายแก่ ผู้มีอิทธิพล โต๊ะปาเก เป็นต้น ทั้งนี้เนื้อเรื่องของละครก็แล้วแต่ผู้นำการแสดงว่าจะนำการแสดงเป็นเนื้อหาแบบไหน แต่โดยปกติจะเป็นเรื่องของสังคม ปัญหาสังคม ไขว่รูปร่างหน้าตา แต่งหน้าแต่งตา และการแต่งกายให้สมกับบทและสร้างความบันเทิงให้กับผู้ชม ปัจจุบันการแสดงละครลดลงไปมาก ด้วยปัจจัยหลาย ๆ อย่าง ทั้งตัวแสดงที่ส่วนใหญ่มักใช้คนเดิม ๆ และในการแสดงละครที่มักเกิดในชุมชน และเฉพาะในช่วงงานสำคัญ หรือวันสำคัญ ๆ เท่านั้น จึงขาดการถ่ายทอด และแก่นนำหลักในการนำการแสดง หรือ จำเป็นต้องเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งด้านการทำงานร่วมกัน หากชุมชนที่ขาดความเป็นเอกภาพและไม่มีคนนำการแสดงย่อมไม่เกิดขึ้น และ

แทนที่ด้วยการแสดงอื่นๆ ที่อาจจะจ้วงมาชั่วคราว หรือ การแสดงเป็นปัจเจกบุคคลมากกว่า

คติชนความเชื่อต่าง ๆ

ในสังคมมลายูมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีคติความเชื่อที่หลากหลายและเกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่แตกต่างกันออกไป และต่างด้วยบริบทและสถานที่อีกด้วย ความเชื่ออาจจะเกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ การประกอบอาชีพ ความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์ ต้นไม้ และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ความเชื่อต่อสิ่งเร้นลับ ปรากฏการณ์เกิด ป่วย และตาย การแต่งกาย เพศตรงข้าม ตัวเลข ดินฟ้าอากาศ และอื่น ๆ อีกมาก ทั้งนี้ความเชื่อเหล่านี้ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น เช่น ความเชื่อว่าการออกจากบ้านแล้วได้พบกับสัตว์เลื้อยคลาน อันตรายตักหน้า จึงไม่ควรไปต่อ เพราะเป็นลางไม่ดี การสร้างบ้านในหมู่บ้านเดียวกันไม่ควรทำเพราะจะมีบ้านใดบ้านหนึ่งสร้างไม่เสร็จ การเรียกขวัญในกิจกรรมปลูกข้าว หรือขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น ตัวอย่างความเชื่อเหล่านี้ไม่ค่อยปรากฏในสังคมปัจจุบัน ด้วยปัจจัยการใช้หลักการศาสนาเป็นหลักในการตัดสินใจเรื่องราว หรือ อาจจะไม่ได้นสนใจเรื่องความเชื่อเหล่านี้ตั้งแต่แรก

ภาษามลายูถิ่น อักขระยาวี

ภาษามลายูและอักขระยาวี ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าอย่างยิ่ง การมีภาษา ตัวอักษร และวรรณกรรมเป็นของตนเองในสังคมใดสังคมหนึ่งสะท้อนถึงความสูงส่งของสังคม เป็นปัญญาประดิษฐ์และอารยธรรมของมนุษยชาติ ภาษามลายูอักขระยาวีปรากฏในรูปของตำราศาสนา ทำให้ภาษามลายูเป็นภาษาหลักในการเผยแผ่ศาสนาและการเรียนการสอนศาสนา นอกจากภาษาอาหรับ อย่างไรก็ตามความนิยมต่อภาษามลายูอักขระยาวีลดลงอย่างมากเนื่องจากมิได้มีการนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน อาจจะ

มิให้เห็นเป็นป้ายชื่อองค์กร แลหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่นั่นไม่เพียงพอต่อการอนุรักษ์ภาษามลายูอักขระยาวี หากปราศจากกระบวนการขัดเกลาและฝึกฝนในระบบการศึกษาปกติ

โสร่ง

ผ้าโสร่งทั้งสำหรับเพศชายและเพศหญิงมีแนวโน้มการนำมาใส่ที่ลดลงอย่างมาก จนบางรายไม่สามารถใส่ผ้าโสร่งได้ โสร่งมิให้เห็นเฉพาะในการละหมาดวันศุกร์ในหมู่บ้าน วันสำคัญทางศาสนา โต๊ะปาเก และโต๊ะครู งานแต่งงาน โสร่งที่คนจังหวัดชายแดนภาคใต้ใส่ ส่วนใหญ่นำเข้ามาจากมาเลเซีย และอินโดนีเซีย มียี่ห้อที่ผู้สวมใส่นิยมกัน 2-3 ยี่ห้อ ราคาตั้งแต่หลักร้อยบาทจนถึงหลักพัน ความนิยมที่ลดลงของผ้าโสร่งอีกส่วนหนึ่งมาจากกระแสความนิยมเสื้อผ้าแนวอาหรับ หรือ โต๊ป ที่ไม่จำเป็นต้องใส่ผ้าโสร่ง หรือ แนวปากีสถานที่มาพร้อมกับกางเกงหลวม ๆ หากเป็นแนวมลายูก็จะเป็นชุดมลายูที่ประกอบด้วยเสื้อมลายูซึ่งมาพร้อมกับกางเกงสีเดียวกับเสื้อ และผ้าซอกกะ (songket) หรือ ผ้าสีตัดกับสีเสื้อผ้าลวดลายต่าง ๆ ใส่ทับบนกางเกงเหมือนใส่ผ้าโสร่งแต่ยกระดับชายโสร่งเลเยระดับเข้าเล็กน้อย

นิทาน

การฟังนิทาน และเล่านิทาน เป็น กิจกรรมที่ไม่ปรากฏในสังคมปัจจุบัน นัยยะของนิทาน นอกจากสร้างความบันเทิง และการเชื่อมความสัมพันธ์คนในครอบครัวแล้ว ยังเป็นการสะท้อนบทเรียนจากนิทานมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต นิทานสามารถสร้างแรงบันดาลใจ หรือ แง่คิด เพื่อการดำเนินชีวิต แม้ตัวละครในนิทานมลายูส่วนใหญ่เป็นสัตว์ต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้ตัวเรา แต่ตัวละครแต่ละตัว สามารถแทนที่ด้วยคน พฤติกรรมที่แสดงออกมาจากสัตว์สะท้อนบุคลิกของคนที่มีแบบเดียวกับสัตว์ตัวละคร

เพลงกล่อมเด็ก

เพลงกล่อมเด็ก หรือ Lagu Dodoi เป็นคติชนประเภทถ้อยคำที่มีการสืบทอดมาตั้งแต่โบราณ ด้วยบริบทของยุคสมัย การเลี้ยงเด็กในสมัยก่อนยังไม่มีอุปกรณ์ หรือ เครื่องเล่น ให้เด็กได้ใช้เวลาและเสริมพัฒนาการของเด็กตามวัยของเด็ก การเลี้ยงเด็กสมัยก่อนจำเป็นต้องใช้ทักษะและการปฏิบัติตาม ๆ กันมาตั้งแต่รุ่นแม่มายังลูกสาวและต่อ ๆ กันมา แต่เมื่อปัจจุบันการเลี้ยงลูกมีความแตกต่างจากยุคก่อน รวมทั้งพ่อแม่ส่วนใหญ่ไม่มีเวลาอยู่กับลูกมาเพราะจำเป็นต้องทำงาน เพลงกล่อมเด็กจึงไม่ค่อยได้รับการถ่ายทอด อีกในปัจจุบันมีสื่อ หรือ อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์หลากหลายสำหรับการสื่อสารมายังลูก ซึ่งมีความง่ายในการเข้าถึงมากกว่า

อาหารดาวและหวาน

ปัจจุบันหากเราได้สำรวจกิจกรรมการบริโภคของคนรุ่นใหม่ จะเห็นถึงพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงไปมาก ร้านค้าประเภทอาหารก็มีอย่างมากมายที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ ภายในร้านประดับประดาด้วยศิลปะสมัยใหม่ และการตกแต่งเพื่อให้ร้านดูดี และดึงดูดผู้บริโภคที่เน้นการกินดื่มอาหารที่อร่อยและมีมุมสำหรับการถ่ายภาพเพื่อลงสื่อในแอปพลิเคชันต่าง ๆ ที่นิยมกัน อาหารแบบดังที่ส่วนใหญ่มีผู้ที่สามารถทำได้ มักเป็นชาวบ้านและไม่เน้นการค้าขายในลักษณะร้านสมัยใหม่ จึงได้รับความนิยมน้อย อีกทั้งในการอาหารหลายเมนูมักต้องใช้วัตถุดิบหลายอย่าง

บ้านมลายู

ไม่ว่าจะเป็นบ้านทรงมลายู หรือ สถาปัตยกรรมอื่น ๆ ที่เป็นสาธารณะอย่างศาลาที่พัก หรือ มัสยิด อาจจะมีการส่งเสริมบ้าง เช่น การทำเส้นทางเข้าหมู่บ้าน หรือ มัสยิด หรือที่เรียกว่า ปัตู กือแบ การสร้างบ้านของคนมลายูปัจจุบันเน้นการสร้างเพื่อการอยู่

อาศัยในพื้นที่ที่ค่อนข้างจำกัด เวลาการสร้างจำกัดงบประมาณจำกัด และช่างที่ชำนาญที่จำกัด ดังนั้นการสร้างบ้านแบบดั้งเดิมที่ต้องใช้เวลา ความชำนาญ งบประมาณ (เพราะปัจจุบันไม่มีราคาแพง) และที่สำคัญพื้นที่มีอย่างจำกัด จึงไม่ค่อยปรากฏ แต่อาจมีบ้างที่มีการผสมผสานบ้านปูน กับรูปทรงบ้านแบบมลายู โดยเฉพาะทรงหลังคา และการตกแต่งลวดลายช่องลม และจั่ว นอกจากนี้บ้านดั้งเดิมที่มีอายุมากกว่า 80 ปี ไม่มีผู้ดูแลและอนุรักษ์ ทำให้สภาพบ้านเสื่อมโทรมและพุดังตามกาลเวลา อย่างไรก็ดีก็ยังมีให้เห็นบ้านดั้งเดิมบ้านที่เป็นบ้านบุคคลชั้นนำในอดีต เช่น บ้านวังยะหริ่ง บ้านพิพิธภักดี บ้านโต๊ะครูอิสมาแอ ที่บ้านสระมาลา เป็นต้น

ภาษิตและสำนวนสอนสั่ง

ภาษิต หรือ ปือรี บาฮาซา (Peri Bahasa) และสำนวนสอนสั่ง หรือ ปันตัน ลารัง (Pantang Larang) ไม่เป็นที่นิยม ปัจจุบัน หรือ ผู้เฒ่าผู้แก่อาจจะมีการนำมาใช้จริง แต่คนรุ่นใหม่ไม่ทราบความหมายที่แท้จริง เช่น ภาษิตว่า ดีมานอ บูหงา กัมบัง ดีชีตู กุมบัง บาญะ หมายถึง ที่ไหนมีหญิงสาว ที่นั่นมักมีชายหนุ่ม ภาษิตว่า ดูดู ปารัง เซอการัง เบอซี หมายถึง แต่ก่อนเป็นที่เคารพ (Abdul Rahman Diwani, 2019: 52-53) ปัจจุบันไม่มีใครให้ความสนใจ และภาษิตที่ว่า รูปอ ฮารีเมา ฮาตี ดีกูส หมายถึง รูปลักษณะภายนอกน่าเกรงขาม แต่ซี้กั้ว ส่วนสำนวนสอนสั่ง เช่น ห้ามสตรีมีครรภ์ หรือ ทำร้ายสัตว์ เพราะลูกอาจคลอดมาเป็นเป็นรูปลักษณะสัตว์ที่โดนทำร้าย ห้ามร้องเพลงในครัว สำหรับหญิงสาวโสด เพราะจะได้สามีแก่ ห้ามเด็ก ๆ เล่นตอบพลบค่ำ จะมีผีมาเล่นด้วย เป็นต้น เหล่านี้ ไม่มีปรากฏการนำมาใช้ในกลุ่มคนรุ่นใหม่

ภาพ 1 หนังสือรวบรวมคติชนสู่ภาษิตและคติเตือนใจโดย อับดุลรรมาน อัสมาแอล ติวานี ปราษญ์ท้องถิ่น

คติชนแนวใหม่

การแต่งกายในวาระทางศาสนาและสังคม

ในช่วง 5-6 ปีที่ผ่านมาเกิดขึ้นในคนรุ่นใหม่ มีการรวมกลุ่มกันแต่งกายโดยใช้โทนสีเดียวกัน เมื่อถึงวันสำคัญทางศาสนาโดยเฉพาะวันตรุษอีดิลฟิตรี หรือ ตรุษอีดิลอัฎฮา แล้วมาการพบปะกัน และที่สำคัญถ่ายรูปหมู่ ณ สถานที่สำคัญๆ ที่พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และเยี่ยมเยียนบ้านกันและกัน เสื้อผ้าที่มาสไในช่วงแรกเป็นเสื้อแนวอาหรับ หรือ โต๊ป โดยใช้โทนสีเดียวกันหมด และเป็นโทนสีเข้ม ต่อมาชุดมลายูทั้งชายและหญิงได้รับความนิยมอย่างมาก โดยเน้นการใช้สีโทนเดียวกันเป็นกลุ่มเช่นกัน แนวโน้มการใส่ชุดมลายูเกิดขึ้นในกลุ่มผู้ใหญ่เช่นกัน อย่างไรก็ตามการใส่ชุดมลายูมิให้เห็นได้เฉพาะงานสำคัญและวันสำคัญๆ เท่านั้น ในชีวิตปกติ การแต่งกายก็จะเป็นการใส่ชุดตามสมัยนิยม แนวโน้มการแต่งกายตามสมัยนิยมที่มีการเคลื่อนไหวมากและเร็วมักเกิด

กับเสื้อผ้าผู้หญิงทั้งเสื้อผ้าที่ติดเทรนแฟชั่นร่วมสมัย หรือ เทรนการแต่งกายแนวปกปิดร่างกายมิดชิด

คติชนประดิษฐ์

ในกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ได้เกิดคติชนประดิษฐ์ใหม่ ๆ บางอย่าง ที่เห็นได้ชัดเจนนก็คือ ในด้านภาษา ปัจจุบันการใช้ภาษามลายูมีแนวโน้มลดลง บางพื้นที่ภาษามลายูถือเป็นภาษาที่สองรองจากภาษาไทย หรือ อาจจะไม่สามารถใช้ได้เลย นอกจากนี้ในการพูดภาษามลายูเองก็มีการปะปนกับศัพท์ภาษาไทย โดยเฉพาะศัพท์ใหม่ ๆ หรือ ศัพท์เฉพาะ คติชนประดิษฐ์ใหม่อาจจะมีในเรื่องอาหารการกิน ความเชื่อในการใช้ชีวิต การเลี้ยงลูก ยารักษาโรค และการแต่งกาย

อาหารสมัยใหม่

ปัจจุบันมีการนำเข้าอาหารสมัยใหม่เข้ามาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้จำนวนมาก ทั้งอาหารแนวตะวันตก อาหารจีน อินเดีย ญี่ปุ่น เกาหลี มาเลเซียและ อินโดนีเซีย อาหารต่าง ๆ เหล่านี้ได้รับความนิยมอย่างรวดเร็วด้วยการถ่ายทอดผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ และการฉายภาพของตนเองพร้อมอาหารต่าง ๆ ในร้านอาหารที่ตนเข้าไปรับประทาน ถือเป็นแนวโน้มใหม่ของคนรุ่นใหม่ที่มีมักแสดงออกผ่านสื่อในโทรศัพท์ที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายมาก อาหารต่าง ๆ เหล่านี้มักปรับรสชาติให้เข้ากับอรรถรสการกินดื่มของคนจังหวัดชายแดนภาคใต้ นอกจากอาหารแล้ว ยังพบว่ามีความนิยมดื่มที่หลากหลายมาก

ดนตรีและความบันเทิง

ในอดีต สังคมมลายูมีความบันเทิงไม่มาก และเข้าถึงได้ยาก เว้นแต่จะมีกิจกรรมและงานสำคัญ ๆ เช่น การแสดงวาทังกูเล็ด มะโย่ง รำสิดะ จะมีเฉพาะในงานรื่นเริง งานแต่งงาน งานของหมู่บ้านประจำปี และมีเฉพาะผู้หลักผู้ใหญ่ในชุมชนเท่านั้นที่เชิญให้มีการแสดงเหล่านี้ แต่ปัจจุบันความบันเทิงสามารถเข้าถึงได้ง่าย รวดเร็ว และมีแนวโน้มความสนใจ

ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดนตรีประเภทใหม่ ๆ ที่เข้ามาในสังคมมาอยู่ประกอบด้วย การร้องอนาซีต (anasyeed) หรือ การร้องเพลงสด และมีดนตรีประกอบเล็กน้อย โดยมีเนื้อหาเพลงที่เป็นเรื่องคำสอนศาสนา เพลงสากลศาสนา (Religious Music) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพลงที่นำเข้ามาจากประเทศอินโดนีเซีย

สถาปัตยกรรม

การออกแบบทางสถาปัตยกรรมในปัจจุบันมีความหลากหลายมาก แม้แต่ในสังคมไทยโดยรวมก็มีการพัฒนาด้านสถาปัตยกรรมไปมาก ข้อมูลข่าวสารและแนวคิดทางสถาปัตยกรรมที่ไหลเข้าและออก ทำให้เกิดเป็นรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่หลากหลาย หรืออาจเป็นการผสมผสานกันระหว่างท้องถิ่นกับรูปแบบอื่น ๆ ตามความถนัดของผู้ออกแบบและผู้เป็นเจ้าของงานสถาปัตยกรรม การสร้างสถาปัตยกรรมแบบดั้งเดิม มิใช่ว่าจะหายไปเสียทีเดียว เพียงแต่ค่าใช้จ่ายต่อการสร้างงานแบบมลายูดั้งเดิมค่อนข้างสูงเพราะต้องใช้ความสามารถของช่างและความละเอียดในการออกแบบ รวมถึงงบประมาณที่มาก เนื่องจากวัสดุส่วนใหญ่ในการสร้างสถาปัตยกรรมแบบดั้งเดิมต้องใช้องค์ประกอบของบ้านที่เป็นไม้เป็นหลัก ซึ่งไม่มีราคาสูงมากและยังหายากด้วย ทำให้ค่านิยมและความต้องการสร้างสถาปัตยกรรมแบบดั้งเดิมถดถอยลงไปด้วย

ปัจจัยความไม่นิยมคติชน

หลักการศาสนา

ก่อนอื่นควรทำความเข้าใจก่อนว่า คติชนเป็นความเชื่อ ถ้อยคำและการปฏิบัติที่มีสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณในยุคที่ผู้คนยังไม่ได้นับถือศาสนาใด ๆ ด้วยซ้ำ ทั้งนี้เพื่อเป็นบรรทัดฐานในสังคม คติ คือ สิ่งเตือนใจ และนำมาใช้เพื่อควบคุมคนในสังคมตราบที่ยังไม่มีกฎหมายอื่น ๆ มาใช้ เมื่อมีความเชื่อ และ

องค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่ดีกว่า หรือ การเชื่อและปฏิบัติตามหลักการศาสนาตามที่ตนศรัทธา หลักการในศาสนาอิสลามที่ต้องเชื่อและปฏิบัติเกิดจากพื้นฐานความเชื่อและศรัทธาในศาสนาที่ว่า ในเมื่อคนเชื่อในศาสนา ก็ต้องปฏิบัติ และละเว้นการปฏิบัติตามที่ศาสนาได้ระบุไว้ ยกตัวอย่างเช่น ในศาสนาอิสลามได้ห้าม ศาสนิกทานเนื้อสุกร ดังนั้น สิ่งแรกที่ต้องเชื่อและปฏิบัติก็คือ การทานเนื้อสุกรไม่ได้รับการอนุมัติในศาสนาอิสลาม (หะรอม) และต้องละเว้นการทานเนื้อสุกร อย่างเด็ดขาด โดยไม่มีคำถามใด ๆ ว่าเหตุใดจึงห้ามทานเนื้อสุกร หรือ ศาสนาอิสลามให้ละหมาด 5 เวลา ก็แสดงว่าการละหมาด 5 เวลาเป็นข้อบังคับ โดยไม่มีคำถามว่าทำไมจึงต้องละหมาด 5 เวลา ส่วนข้อค้นพบทางการแพทย์ หรือ วิทยาศาสตร์ว่าการปฏิบัติตามหลักการศาสนามีข้อดีเช่น ก็เป็นเรื่องที่ค้นพบทีหลัง ดังนั้นในเรื่องคติชน หากนำมาเปรียบเทียบกับหลักการศาสนา ศาสนิกมุสลิมต้องมาซึ่งน้ำหนักระหว่างหลักการศาสนากับคติชนอันไหนต้องให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก เว้นแต่มี 2 กรณี คือ 1) เป็นที่ไม่ขัดแย้งกับหลักการศาสนา และ 2) มีส่วนส่งเสริมการเข้าใจและเรียนรู้ศาสนาอิสลามได้มากกว่าเดิม แต่ถ้าคติชนขัดกับหลักการย่อมจะถูกปฏิเสธไป

ความเข้าใจในหลักการศาสนามากขึ้นจากการนำหลักการศาสนาไปเผยแพร่ผ่านช่องทางต่าง ๆ โดยเฉพาะการเข้ามาของอิสลามแนวซาลาฟีย์ในช่วง 40 ปีที่ผ่านมา แนวคิดซาลาฟีย์ หรือ ซาลาฟิยะห์ เป็นการย้อนกลับไปเชื่อและปฏิบัติตามโองการอัลกุรอาน วัจนะนบีมุหัมมัด และผู้ติดตาม (ตาบิอิน) ในช่วง 300 ปีของอิญาห์ศักราช หรือ เฉพาะ 3 ศตวรรษแรกเท่านั้น ดังนั้นแนวทางซาลาฟีย์คือแนวทางที่ไม่มีการปะปนวัฒนธรรม หรือคติชนที่ได้รับการสืบทอดมาต่างจากยุคแรกของการเข้ามาอิสลามในยุคแรกใน

แถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เน้นการประนีประนอม หลักการศาสนาอิสลามที่ถูกต้องและสมบูรณ์แบบ ดำเนินไปอย่างช้า ๆ จากความเชื่อและปฏิบัติอย่าง หนึ่งไปอีกอย่าง เมื่อเป็นเช่นนี้ อะไรก็ตามแต่ที่ขัดแย้ง อย่างชัดเจนกับบทบัญญัติจะถูกปฏิเสธ และไม่ นำ ยึดถือปฏิบัติโดยเด็ดขาด อิสลามมีความเชื่อเรื่องการ ได้รับบทลงโทษในโลกหน้า และความศรัทธาและ การปฏิบัติตามหลักการอย่างเคร่งครัดตามข้อบังคับ และข้อห้าม ย่อมมีผลต่อการได้รับผลตอบแทนในโลก หน้าด้วย ทำให้คติชนเป็นความเชื่อและการปฏิบัติที่ ต้องได้รับกลั่นกรองจากหลักการศาสนาเสียก่อน หากไม่ขัดแย้ง ก็สามารถเชื่อและปฏิบัติต่อกันด้วย หรือ คติชนหลายอย่างจะไม่ได้ความสำคัญ เพราะมี แนวทางทางศาสนามาแทนที่ได้ ยกตัวอย่างเช่น ภาษีและสำนวนสอนสั่งในคติชนมลายู จะถูกแทนที่ ด้วยวัจนะของนบีมุหัมมัดโดยตรง หรือโองการใน อัลกุรอาน บรรดานิทานปรัมปราที่แฝงด้วยคติเตือน ในก็ถูกแทนที่ด้วยเรื่องจริงจากอัลกุรอาน และวัจนะ ของนบีมุหัมมัด มากกว่าจะเป็นเรื่องที่เล่าๆ กันมาโดย ไม่มีที่มาชัดเจน ส่วนความบันเทิงอื่นๆ ถูกแทนที่ด้วย สันทนทานการที่ได้รับการสนับสนุนในศาสนาอิสลาม และสิ่งที่นับเป็นปฏิบัติ เช่น การวิ่งออกกำลังกาย การยิงธนู การว่ายน้ำ และการขี่ม้า เป็นต้น อีกทั้งใน คติชนที่มีการปฏิบัติอาจมีความเชื่อและหลักปฏิบัติ ที่ปะปนกับสิ่งเร้นลับ หรือการเทียบเคียงพระเจ้า ซึ่งในศาสนาอิสลามถือเป็นความผิดร้ายแรง นอกเหนือ จากนั้น ซึ่งยังมีอีกมากพอสมควรที่ยังสามารถเชื่อ และกระทำได้ โดยเฉพาะคติชนเกี่ยวกับอาหาร การกิน การแต่งกาย ยารักษาโรค และที่พักอาศัย ซึ่ง ส่วนใหญ่ไม่ได้ขัดแย้งกับหลักการศาสนาอิสลาม ก็ ยังคงได้รับการปฏิบัติเช่นเดิม

อิทธิพลสื่อและความบันเทิง

สื่อสารมวลชน และแอปพลิเคชันต่าง ๆ ในปัจจุบัน ทำให้คนรุ่นใหม่สามารถเข้าถึงได้อย่างรวดเร็ว และกลายเป็นกระแสอย่างรวดเร็ว และอาจหายไป อย่างรวดเร็วเช่นกันด้วย เนื่องด้วยคติชนมีความ สัมพันธ์กับสิ่งที่ตึงาม และเป็นคติเตือนใจกับคน ในชุมชนได้ ดังนั้นอะไรก็ตามไม่ว่าจะเป็นถ้อยคำ ความเชื่อ และการกระทำที่เป็นสิ่งที่ดีและเป็นคติ เตือนใจคนได้ เมื่อมีการรับและซึมซับผ่านสื่อก็ สามารถกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชุมชนและกลายเป็นคติชนโดยปริยาย ในทางกลับกันหากเป็นสิ่งไม่ดี และคนส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นสิ่งไม่ดี ปราศจากการใช้ วิจารณญาณที่ดี และไร้ซึ่งคุณธรรมจริยธรรม ก็ไม่ สามารถนำมาเป็นคติชนได้เช่นกัน และจะไม่สามารถ ยืนหยัดในสังคมได้นาน เพราะจะได้รับการต่อต้านทั้ง โดยตรงและโดยอ้อม อย่างไรก็ตามสื่อก็สามารถนำมา ใช้เป็นประโยชน์ในการถ่ายทอดคติชนได้เช่นกัน จะเห็นได้ว่ามีคติชนบางอย่างได้รับการถ่ายทอดผ่าน กลุ่มเฉพาะในเฟซบุ๊ก หรือ กลุ่มไลน์ กลายเป็นที่รวม ของคนสนใจคติชนเดียวกัน เช่น กลุ่มคนรักกริช กลุ่ม สถาปัตยกรรมมลายู กลุ่มชุดมลายู เป็นต้น

การสนับสนุนและส่งเสริม

การคงอยู่ของคติชนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ขึ้นอยู่กับการดูแลรักษา การอนุรักษ์ และการส่งเสริม จากทั้งจากคนในชุมชน และภาครัฐ จะเห็นได้ว่าใน ประเทศที่มีการส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการจัดโครงการต่าง ๆ หรือ การบริหารจัดการเพื่อนำรายได้เข้าสู่ชุมชนก็จะทำให้คติชนมีมูลค่าขึ้นมาได้ ในทางกลับกัน หากรัฐไม่ได้เหลียวแล หรือ ขาดความ ต่อเนื่องในการส่งเสริมและสนับสนุน ก็จะทำให้คติชน ไม่ได้มีการสานต่อในรุ่นต่อ ๆ ไป อีกประการหนึ่งก็

คือ รัฐควรมีการจัดการองค์ความรู้เกี่ยวกับคติชน
อย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการใช้กระบวนการวิจัย
การจัดเวทีสาธารณะ และการจัดโครงการโดยองค์กร
ส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้จะทำให้คติชนได้รับการตื่นตัว และ
สนับสนุนมากขึ้น

นอกจากนี้ยังมีปัจจัยเสริมอื่นๆ ที่ผลต่อการลดลง
และอาจจะหายไปของคติชน พอสรุปมีดังต่อไปนี้

1. โลกปัจจุบันเห็นเรื่องเงินเป็นเรื่องใหญ่ ไม่ค่อย
จะคิดในเรื่องบทเรียน หรือข้อคิดที่ผู้เฒ่าผู้แก่พยายาม
เน้นและสั่งสอน เช่น กรณีจะสมรส ผู้ใหญ่มีแนวทาง
การหาคู่ที่เหมาะสมกับลูกทั้งในเรื่องของบุคลิกลักษณะ
และจิตวิญญาณ แต่คนรุ่นใหม่ไม่เชื่อ กลับเห็นเรื่อง
ทรัพย์สินเงินทอง และการชอบพอกันมากกว่า

2. คำสอนของผู้ใหญ่เป็นเพียงสิ่งที่ต้องการให้
เด็กกลัว เด็ก ๆ ปัจจุบันไม่ค่อยกลัว เช่น ให้อภัยผู้อื่น เด็ก
หลายคนไม่ให้อภัย เพราะไม่คิดว่าจะมีผลจริง

3. เด็กรุ่นใหม่ถูกมอมเมาด้วยอบายมุข จนไม่มี
ความคิดที่เป็นของตนเอง ตนเองก็เอาตัวไม่รอด แล้ว
จะไปสอนลูก ๆ เด็ก ๆ ได้อย่างไร

4. คนรุ่นใหม่เห็นว่ามีความรู้เรื่องอื่นที่สำคัญมากกว่า
ในภาวะสังคมที่มีการแข่งขันสูง ไม่มีเวลาที่จะมาคิด
ทบทวนเรื่องคำสั่งสอนของผู้ใหญ่

บทสรุป

คติชนมลายูมุสลิม เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมา
เพื่อใช้ในการควบคุมดูแล มนุษย์ สร้างองค์ความรู้
คติเตือนใจ สันทนการ การดำรงอยู่ และการสร้าง
สังคมที่เข้มแข็ง เป้าหมายของคติชน ถือว่าดีที่สุด
สำหรับสังคมในแต่ละยุคที่พยายามสร้างสรรค์
บรรทัดฐานเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติก่อนที่จะมี
หลักการศาสนาและองค์ความรู้ศาสนา ดังนั้นการคง

อยู่ของคติชนสะท้อนถึงความสามารถของมนุษย์ใน
การคิดสร้างสรรค์นวัตกรรมต่างๆ ตั้งแต่อดีตจนถึง
ปัจจุบัน ระยะเวลาที่หมุนเวียนไป มีประติสัทธิกรรม
ใหม่ มีความคิดใหม่ ๆ ทำให้หน้าตาของคติชนปรับ
เปลี่ยนไปตามฤดูกาล ในสังคมมลายูจังหวัดชายแดน
ภาคใต้ที่ผู้คนนับถือศาสนาอิสลาม หลักใหญ่ใจความ
จึงต้องมาจากหลักการศาสนาอิสลาม คติชนต้องมีที่
ตั้งลำดับรองลงมา เช่นเดียวกับมุสลิมที่มีชาติพันธุ์อื่น
ไม่ว่าจะเป็น อาหรับ จีน อินเดีย และอัฟริกา แม้พวก
เขาจะมีคติชนเป็นของตนเอง แต่หลักการศาสนาย่อม
ต้องมาก่อน และต่อมาเป็นการแยกแยะว่าคติชนใด
สามารถเชื่อและกระทำได้และสิ่งใดต้องทิ้งไป แต่
คติชนอีกหลายอย่างมิได้หายไปเพราะศาสนา แต่เป็น
คติชนอื่นที่มีอิทธิพลเหนือกว่า และเราเลือกรับมาเป็น
ของตนเอง หรือไม่ก็ผสมผสานกันไปจนแยกไม่ออกว่า
อันไหนเป็นของเรานั้นไหนเอาเข้ามา ●

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กิ่งแก้ว อัครถาวร. (2519). *คติชนวิทยา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2547). *ชาติไทย, เมืองไทย, แบบเรียนและอนุสาวรีย์: ว่าด้วยวัฒนธรรม, รัฐ และการจัดสำนึก*. กรุงเทพฯ: มติชน.

นุริยัน สาลือ. (2541). *เพลงกล่อมเด็กไทยมลายู: มรดกทางภาษาและวัฒนธรรมกลุ่มชนมลายู*. สงขลา: ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยทักษิณ.

วรวิทย์ บารู และคณะ. (2551). “มลายูปัตตานี: ชาติพันธุ์ อัตลักษณ์ และการเปลี่ยนแปลง” รายงานการวิจัย. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ศรีศักร วัลลิโภดม และคณะ. (2550). *เล่าขานตำนานใต้*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล.

อารี ถาวรเศรษฐ. (2546). *คติชนวิทยา (Folklore)*. กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.

อุดม หนูทอง. (2534). “พัฒนาการวรรณกรรมภาคใต้,” ใน *รายงานการสัมมนาทางวิชาการเรื่องพัฒนาการทางวัฒนธรรม: กรณีทักษิณ*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ, น. 85-86.

ภาษาต่างประเทศ

Abdul Rahman Diwani. (2019) *Peribahasa Melayu Populer dan Kata-kata Bijak (in Jawi Text)*. Pattani: Saudara Press.

Mahayudin Hj. Yahya & Ahmad Jelani Halimi. (1993). *Sejarah Islam*. Pulau Penang: Fajar Bakti SDN. BHD.

Mohd. Zamberi A. Malek. (1994). *Patani Dalam Tamadun Melayu*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.

Muhammad Lazim Lawei. (2005). *Sejarah dan Perkembangan Agama Anutan Masyarakat Melayu Patani*. Pattani: Pusat Kebudayaan Islam, Kolej Islam Yala.